For Ide og Virkelighed.

Et Tidsskrift,

udgivet

af

R. Nielsen,

Bj. Bjørnson og Rud. Schmidt.

Aargang 1869.

Kjøbenhavn.

Chr. Steen & Søns Forlag.

Louis Kleins Bogtrykkeri.

Om Sindsformørkelse,

Bidrag til Selvmorderes Psykologi.

---

[689] Vil Nogen i al Almindelighed opkaste et Spørgsmaal som dette: hvem er vel den største Forbryder, enten Morderen slet og ret eller Selvmorderen, forudsat, at begge have handlet med fuldt Overlæg? da maa det forekomme den sunde Sands, som kunde Svaret ikke være tvivlsomt. Der er i Morderens Sind en saa brutal Egoisme, en saa grusom Ringeagt for Næstens Liv, en saa oprørende Trods mod guddommelige og menneskelige Love, at Samfundet i denne blodige Misdæder med Rette seer sin svorne Fjende. Anderledes med Selvmorderen. En saadan Ulykkelig blev jo ikke farlig for Samfundet. Han trængte sig ikke frem med Vold; nei, han trak sig i al Stilhed tilbage. Han greb ikke Dolken for at rydde Andre afveien og skaffe sig Plads, han vilde tvertimod som En, der var tilovers i Livet, selv gaae afveien, fjerne sig i al Ubemærkethed, for at der kunde blive Plads for Andre. Vel sandt, han sønderrev formastelig sin egen Livstraad, men hvo veed? — en giftig Braad af Dødens Orm sad vel allerede dybt i Hjertet. Forestillingen om, hvad et Menneske maa lide og stride, inden det i Livets Skibbrud slipper den sidste Planke, det sidste Haab, og vælger Fortvivlelsens sidste Udvei, kan hos Betragteren vække alvorlige Tanker.

[690] For i hvert paagjældende Tilfælde at komme efter, hvad der hos den enkelte Selvmorder vel kan have været Bevæggrunden, er man naturligvis opmærksom paa de nærmere Omstændigheder og da især paa de dels tilfældige Yttringer, dels udtrykkelige Erklæringer, som den Afdøde maatte have efterladt sig. Men det er netop det Mærkelige, at slige Udtalelser ikke sjelden staae i et saa skærende Misforhold til det, som deraf skulde forklares, at de umiskjendelig vise hen til noget Andet, noget Skjult, der maaske ubevidst eller dog kun halvbevidst har rørt sig i Sindet. Hvad dette, Gjerningens egenlige og sande Grund, vel kan have været, det er en mørk Gaade, en Hemmelighed, som den Døde tog med sig i Graven. Paa disse Vilkaar faaer da Betragteren ikke ligefrem med den Hedengangne, men med sig selv at gjøre. Det Virkelige opløser sig for ham i lutter Muligheder; jo længere han stirrer ned i disse Muligheders Afgrund, desto mere udsætter han sig for at svimle; en Tanke stiger op fra Dybet og bringer Blodet til at isne, en mørk Tanke med det Spørgsmaal: kunde Sligt ikke ogsaa hændes Dig? Jo mere Idealitet, der er i Betragterens Væsen, desto naturligere vil det falde ham at udbrede et formildende Skær endog over det raaeste Selvmord.

Vi prise det Menneskelige i en saadan Medfølelse; men derfor tør vi dog ikke glemme, hvad et Selvmord er i sig selv, at det er en *Forbrydelse*. Vi tør saameget mindre glemme det, som Hang til denne Forbrydelse endog i betænkelig Grad er udbredt hos os.

Hvor hyppigt Selvmord gjennemsnitlig er i Danmark, kan skjønnes af »den Oversigt over Forholdet af Selvmord til Dødsfald i Almindelighed i Aldersklasserne over *[691]* 10 Aar, 1835 — 1845,« som Dr. med. Keyser (Dansk Folkeblad 1846) har meddelt. Forfatteren tilføier: »Man seer heraf, at i hele Danmark er hver Tresinstyvende af de Døde over ti Aar en Selvmorder, eller med andre Ord, at næsten to Procent af alle Dødsfald ere foraarsagede herved; at denne Hyppighed stiger i Kjøbenhavn; at den for Mandfolk i denne By naaer en foruroligende Høide, idet hvert syv og tyvende døde Mandfolk over ti Aar er en Selvmorder, og at altsaa i denne Alder næsten fire Procent af de Afdøde bortrykkes paa denne Maade.« Denne Kjendsgjerning maa i høi Grad forbause Enhver, der ikke selv har havt Leilighed til at undersøge Sagen; den maa, hvad Forfatteren da ogsaa fremhæver, minde om den store Vanskelighed, der er forbundet med at gjøre en paalidelig Erfaring, og »hvormeget Uvæsen der bliver drevet med dette Ord».

I »*Stadier paa Livets Vei*«, et Skrift, der udkom 1845, udtaler Pseudonymen sin Glæde over at være Forfatter i et lille Land, (Side 378), og siger: »Nogle af mine Landsmænd mene vel, at Kjøbenhavn er en kjedelig By og en lille By. Mig synes den tvertimod, forfrisket af det Hav, ved hvilket den ligger, og uden selv i Vinteren at kunne opgive Bøgeskovens Erindring, at være det lykkeligste Opholdssted, som jeg kjender. Stor nok til at være en større By, lille nok til, at der ingen Torvepris er paa Mennesker; kan den tabellariske Trøst, som man har den i Paris over saa og saa mange Selvmordere.… ikke trænge sig forstyrrende ind« osv. Skjønt vi nu villig indrømme, at Digterstemninger og statistiske Tabeller ere inkommensurable Størrelser, saa holde *[692]* vi os dog overbeviste om, at Hentydningen til den tabellariske Trøst over saa og saa mange Selvmordere vilde være falden anderledes ud, hvis »Stadiernes» Forfatter havde havt en Forestilling om det Resultat, hvortil en »sammenlignende Oversigt over Hyppigheden af *Selvmord* i Danmark, 1835—44, og i Frankrig, 1835—43«, virkelig har ført; thi Resultatet er, at *Selvmord omtrent er tre Gange saa hyppigt i Danmark som i Frankrig,* og at *Hyppigheden* af Selvmord saavel for hvert enkelt Kjøn som for dem begge tilsammen, er *større* i *Kjøbenhavn* end i hele *Seinedepartementet*.

Den, der forsker efter Selvmordets almenpsykologiske Grundbetingelse, støder overalt paa store Vanskeligheder. Vistnok kan Forskjel i Alder og Kjøn udøve Indfly-

delse, men hvilken? Det Udgangspunkt, der søges i Temperamentsforskjellighederne, er høist utilforladeligt, thi Erfaringen lærer, at Sangvinikeren og Flegmatikeren ligesaa vel som Kolerikeren og Melankolikeren kunne findes paa Selvmordernes Liste. Ingen Forskjel mellem Syge og Sunde, mellem Feige og Modige, mellem Dannede og Udannede, mellem Rige og Fattige, ja ei engang mellem overvættes Lykkelige og grændseløs Ulykkelige kan i dette gaadefulde Punkt opstilles med tilbørlig Sikkerhed.

At en Mand med trodsigt Mod kaster Livet bort, naar det bliver ham en Byrde, finder man naturligt, men at Feighed og Angst kunne føre til samme Resultat, maa synes besynderligt. Dog haves Exempler. Ligesom det for Mange er en livsfarlig Sag
[693] at sidde selvtrettende til Bords, saaledes ansees det ogsaa af Almuen paa Landet for livsfarligt, at En under Jordpaakastelsen falder ned i Graven; thi den, der falder ned til den Døde, maa døe inden Aaret er omme. En Mand, hvem Uheldet ramte, tog sig det saa nær, at han hængte sig et Par Maaneder efter: af Frygt for Døden valgte han at døe.

Et Selvmord kan begaaes i Raseri; men at det ogsaa kan udføres i al Besindighed, med klar Overskuelse over Situationen, derom vidner følgende Brev, hvormed en fredelig Leier har villet berolige sin Vertinde: »Gode Madam N.! I den Tilstand, De vil finde mig i, vil De strax raabe og skrige: han har hængt sig, men det maa De ikke. De behøver jo kun at sige, jeg er død… Jeg lader mig begrave fra Hospitalet. Hr. H. skal have nogle Penge, sig ham, de blive rigtig betalte af en af mine Venner, som jeg har laant 40 Rdl. (Folkebl. 1846 S. 72). Denne flegmatiske Uanfægtethed staaer i skærende Modsætning til den Forbittrelse, hvormed Haandværksdrengen, (anf. Blad S. 75), som havde faaet et Ørefigen, tog Afsked fra Verden og skrev til sine Forældre: »For sidste Gang vil jeg sige Dem Farvel her i Livet; jeg kan ikke udholde det længere. Forband Madsen, forband Svenden; to Gange Prygl i een Nat».

Hvorledes Dannelse og Raahed kunne, trods Bevæggrundenes Forskjellighed, mødes i den samme Forbrydelse, er en bekjendt Sag. I anden Del af *Enten — Eller* (Anden Udgave S. 172) udkaster Ethikeren et fra sit Standpunkt træffende psykologisk Livsbillede af et ungt Menneske, hvem intellektuel Forskruethed og grublende
[694] Indesluttethed drev til Selvmord. »Skulde Nogen«, skriver den Afdøde i sit Brev til Justitsraaden, »spørge Dem om Anledningen, kan De sige, at det var i Anledning af den store Ildebrand. Skulde Nogen spørge Dem om Tiden, kan De sige, at det var i den for mig saa mærkelige Juli Maaned… Ikke anseer jeg et Selvmord for noget Roesværdigt. Det er ikke af Forfængelighed jeg har besluttet mig dertil. Derimod troer jeg paa Rigtigheden af den Sætning, at intet Menneske kan taale at see det Uendelige.

Det har viist sig engang for mig i intellektuel Henseende, og Udtrykket derfor er Uvidenhed. Uvidenhed er nemlig det negative Udtryk for den uendelige Viden. Et Selvmord er det negative Udtryk for den uendelige Frihed. Det er en Form af den uendelige Frihed, men den negative Form. Held den, som finder den positive[1)]«. Til denne Frihedsstræben i en dialektisk raffineret Dannelses Form finder man (Folkebl. S. 74) et Modstykke i den udialektiske Raaheds Form. Det er en Kleinsmedlærling, der higede mod Friheden i Amerika, men maatte i Mangel af Pas søge den i en af Frederiksberg Haves Kanaler, ved hvis Bred, han efterlod Følgende: »Her ligger Undertegnede lige ud for. Da jeg er kommen fra min Mester, fordi jeg ikke vilde krybe for Madammen, og nu da jeg agtede at reise til Amerika, vilde han ikke skrive paa min Seddel, som han burde, altsaa kunde jeg ingen Pas faae. Hvad skulde jeg nu gjøre. Jeg vidste kun dette Raad … »

I hvilken Grad exalteret Geniforgudelse, fantastisk Geniusdyrkelse, platonisk, *[695]* hypertrofisk Ideforelskelse kan angribe Fruentimmernerver, derpaa afgiver den ved sin Aand og Ynde iøvrigt beundringsværdige Charlotte Stieglitz et tragisk Exempel[1)]. Hun ansaae sin Mand for at være den Digter-Messias, af hvis glandsfulde Optræden hele Tydskland — altsaa hele Verden — maatte vente sin poetiske Forløsning; det var hende derfor ikke nok at være hans Hustru, hun maatte ogsaa være hans Muse. Forventningerne skuffedes, Geniet svigtede, Manden sygnede; den til Muse udkaarede Hustru satte nu sit eneste Haab til, at en stærk Sindsrystelse maaske kunde gjengive den syge Mand sin tabte Spændkraft og vække hans slumrende Genius; for at fremkalde en saadan aandelig Rystelse og vie sin Digter ved Lidelsens Daab, smykkede hun sig som Dødens Brud og stødte saa Dolken i sit Hjerte.

Den Sjælerystelse, hvorved Charlotte Stieglitz vilde opløfte sin idesyge Ægtefælle til Idealets Herlighed, staaer i skærende Kontrast til den Sønderknuselse, som en hevngjerrig Tjenestepige ved sin Opoffrelse øiensynlig har tiltænkt sin troløse Elsker. »Hr. Sivertsen! Nu kan De see, hvad De har for Deres slette Handlinger imod mig, som for 15 Uger siden har lidt saameget for Deres Skyld. Og De vil vise Dem saa fræk at sige, at De ikke er Fader til mit Barn, som Gud i min Dødsstund skal være Vidne til; men De er et slet Menneske, som det aldrig kan gaae godt, for De udøver saameget *[696]* Ondt imod Deres Medmennesker. De gav mig gode Løfter, men jeg saae ikke Meget

[1)] Maaske er Historien digtet. Men at Forskjellen mellem Digt og Virkelighed Intet betyder, hvor Talen kun er om *psykologisk Sandhed*, er en Bemærkning, som den, *der* skriver for dannede Læsere, vel tør ansee for overflødig.

[1)] Jvfr. „Et Drama i det literære Liv“ (af Taillandier. Fortællinger og Skildringer fra “Fædrelandet“s Feuilleton. Oversatte af Rudolf Schmidt. S. 339 flgd.

af det. Farvel, slette Menneske«. (Folkebl. S. 75).

Det kunde ved et flygtigt Øiekast næsten synes upassende at sammenstille to saa ulige Væsener, som hin ideberusede Sværmerinde med denne vistnok ingenlunde aandrige Tjenestepige; og dog, naar Sagen skal frem for Psykologiens og Ethikens Domstol, er det et stort Spørgsmaal, om Idevildfarelsen ikke i Evighedens Forstand har langt farligere Følger end den raa Forvildelse. Naar Bevæggrundene ere saa forskjellige, maae Handlingerne vel ogsaa være det. Men Handlingernes Ulighed taber sig her i Gjerningens Lighed: det er i Virkeligheden samme Gjerning, samme Forbrydelse.

De almindeligste Bevæggrunde til Selvmord har Dr. Keyser (Folkebl. S. 52) henført under følgende syv Kategorier: Næringssorger, ulykkelig Kjærlighed, Familiesorger, legemlig Sygdom, Misfornøielse med sin Stilling og med Livet, slet Opførsel og Sindssvaghed. Forsaavidt denne Klassifikation retter sig efter faktiske, navnlig franske, Angivelser, kan den vel i tabellarisk Henseende have sin Gyldighed; men fra et psykologisk Standpunkt er Kategorien: Misfornøielse med Livet, aabenbart for almindelig, og Kategorien: Sindssvaghed, naar Ordet tages i sædvanlig Betydning, saa speciel, at den udelukker Tilregnelighed. Mærkelige blive de anførte Bevæggrunde fornemmelig ved den Maade, hvorpaa de forbinde sig med Aarstidernes Indflydelse.

At Aarstidernes Vexel, ligesom Afvexling af Dag og Nat, indvirker paa Sindets
[697] Stemning, er en bekjendt Sag. Man skulde nu mene, at den lyse og varme, paa ydre Livsbetingelser rigeste Del af Aaret maatte tælle de færreste. den mørke, kolde, af Næringssorger tyngede Aarstid de fleste Selvmord; men, mærkværdigt nok, Forholdet er just det omvendte: December og Januar have de færreste, Juni og Juli de fleste. Ligesaa gaadefuld er Aarstidernes Indflydelse paa Dødsmaaden. Vi kunne til Nød forstaae, at Hængningen i det Hele foretrækkes om Vinteren, da Vandet er saa koldt, og at Drukningen har noget Tillokkende i Sommerheden; men det Uforklarlige ligger i Overgangen. »Efter at Hængning i December Maaned er sunket ned til sit Laveste, stiger den pludselig til sit Høieste i Januar, og efterat Drukning har naaet sit Høieste i December, synker den pludselig ned til sit Laveste i Januar.« Dersom dette er mere end et Spil af Tilfældet, da maae Aarsagerne være saa skjulte, at Ingen endnu kan ane, hvori de bestaae; kun Saameget kan siges, at ingen Regel danner sig uden en Kreds af staaende Betingelser, og at ingen Virkning er uden Aarsag.

Søge vi et Enhedsudtryk for den sjælelige Tilstand, hvori Selvmorderen i Gjerningens Øieblik maa antages at befinde sig, da er der vel neppe noget enten mere omfattende eller mere betegnende Ord end *Sindsformørkelse.* Ligesom Nattens Mørke gjør Øiet blindt og lader Alt løbe i Et, saaledes kan ogsaa Mørket i Sjælen lade de aller-

forskjelligste Bevæggrunde løbe sammen; Fornuftens Lys kan da paa en Maade siges at være gaaet ud, før det fysiske Liv udslukkes. Det Punkt, hvortil den psykologiske Interesse fæster sig, er Sindsformørkelsens Oprindelse, dens langsomme Stigen, dens *[698]* pludselige Indtræden.

Hvorfra kommer Sindsformørkelse? See vi bort fra den Svaghed, der nærmest maa tilskrives organiske Forstyrrelser i Hjernen, saa tør det vel antages, at den kommer indenfra, fra Sindets Grund, fra et hemmeligt Mørke, som har unddraget sig Bevidstheden. Ligesom hele Jordkloden aldrig er oplyst paa een Gang, men den ene Halvdel altid har Nat, medens den anden har Dag, saaledes er Sjælens Liv ogsaa delt mellem Lys og Mørke. Dog, Lignelsen halter; thi medens Kloden ved at dreie sig om sin Axe successivt bliver belyst paa alle Sider, er der en Side af Sjælens Liv, den organiske nemlig, hvor det altid er Nat; og medens Jordens Indre for bestandig udelukker Sollyset, er Sjælens Indre netop bestemt til at aabne sig for Bevidsthedens Lys. Sjælens Indre er Selvet, og Selvbevidsthed bestaaer just deri, at Mennesket klarer sig sit oprindelige Selv. Det Mørke, der danner Bevidsthedslivets naturlige Grændse, hører med til vor Organisation og indjager ingen Frygt; men Mørket i Selvet, det aandelige Mørke, der unddrager sig Bevidstheden og dog er bestemt til at vige for Bevidstheden, er som et Underverdenens Forbud, den Livets Nat, der huser de farlige Muligheder.

Det aandelige Mørke kan ruge i Sindet, og endda kan det synes, som var det høi lys Dag i Bevidstheden. Tingenes Verden med dens Fænomener, Tilværelsen med dens Opgaver og endelige Interesser, hele den ydre Virkelighed kan staae for Anskuelsen i fuld Klarhed, Forstanden kan være i høi Grad udviklet og i mange Retninger vel orienteret, og dog er Mørket derinde. Saa kan et saadant Menneske leve med Andre, *[699]* arbeide og nyde som Andre, frygte og haabe, lee med de Glade og græde med de Bedrøvede: der er Ingen i Omgivelsen, der mærker Noget; ja den Paagjældende selv har knap en Forestilling om, hvorledes hans Tilstand er, at han sjælelig talt gaaer med Døden i Hjertet. Nu og da har han maaske fornummet en uvilkaarlig Indskydelse; det var et Rædselssyn, en Fantasiens Lygtemand, en vildsom Tanke, der kom og svandt; men det var ogsaa det Hele. Dette er Dispositionen.

Om denne Disposition gjælder, hvad S. Kierkegaard i sit Skrift: *Sygdommen til Døden* S. 17 anfører om Fortvivlelsen: »Som vel Lægen maa sige, at der maaske ikke lever et eneste Menneske, der er ganske sund, saaledes maatte man, hvis man ret kjendte Mennesket, sige, at der ikke lever et eneste Menneske, uden at han jo dog er lidt fortvivlet, uden at der dog inderst inde boer en Uro, en Ufred, en Disharmoni, en

Angst for et ubekjendt Noget, eller for et Noget, han end ikke tør stifte Bekjendtskab med,… en Angst for sig selv, saa han dog, som Lægen taler om at gaae med en Sygdom i Kroppen, gaaer med en Sygdom, gaaer og bærer paa en Aandens Sygdom, der en enkelt Gang glimtvis, ved og med en ham selv uforklarlig Angst, lader sig mærke med, at den er derinde«. Dispositionen er almindelig, saa almindelig, at den endog kan antages at være naturlig for det naturlige Menneske; men i hvilken Grad den er tilstede hos de Enkelte, om det sjælelige Mørke skal svinde for Aandens Lys, eller det som en Nattens Hemmelighed engang i et ulyksaligt Øieblik skal bryde frem af sit
[700] Skjul og formørke det hele Sind, vil afhænge af, hvorledes Mennesket omgaaes med sig selv, og derhos beroe saavel paa ydre Omstændigheder som paa indre Betingelser.

For at trænge det aandelige Mørke ud af Sjælen kræves to Betingelser: væsenlig Selvforstaaelse og villiefast Karakterdannelse. Hvor en af disse Betingelser mangler, vil Dispositionen under givne Omstændigheder let kunne blive saa stærk, at det ender med Selvmord.

At de Betingelser, paa hvilke den naturlige og dog saa unaturlige Disposition alene kunne betvinges, kun altfor ofte savnes, har sin inderste og væsenlige Grund i Selvforsømmelse, denne igjen i Selvforglemmelse. Selvforglemmelsen har sine Grader; den kan dels være umiddelbar og naiv, dels moralsk, dels i strengeste Forstand religiøs.

Den naive Selvforglemmelse er karakteriseret derved, at Individet simpelthen opfatter sit Liv som en Naturgave uden at betænke, at denne Naturgave tillige er en aandelig Opgave. Den, der i Sandhed skal lære, hvad Livet er, maa ikke blot have Noget at *leve* af, han maa i ubetinget Forstand ogsaa have Noget at *leve* for; det Sidste er ligesaa nødvendigt som det Første. For den naturlige Sands stiller Sagen sig imidlertid anderledes. »Havde vi bare nok at *leve* af, saa kunde vi sagtens faae Noget at *leve* for; thi hvorfor *leve* vi? Vi skulle arbeide, virke og gjøre Gavn! det er saa Livets Lov, dets strenge Vilkaar; men det er ikke Livets Øiemed. Øiemedet er at glæde sig ved Livet, nyde Livet. Kun den veed at leve, der forstaaer at nyde: jo større Nydelser, jo flere
[701] Fornøielser, desto skjønnere, rigere og lykkeligere er Livet«. At dette er en meget udbredt og populær Anskuelse, vil vist Ingen negte[1)].

Vistnok faaer man engang imellem ligesom en Anelse om, at Livet muligvis kunde have et andet og høiere Maal; men paa Selvforglemmelsens første Naturtrin siger

[1)] Hvor naturlig den Synsmaade. at Livets Maal er at nyde og more sig. kan groe fast som Dogme, og hvor uvilkaarlig dette Dogme kan komme til Udtalelse endogsaa hos Ældre, derpaa skulle vi blot anføre et lille Exempel. Et Par adstadige Borgermænd sad en Aften sammen i Theatret og saae Don Juan. Stykket er ude; Lynstraalen har ramt. Teppet falder. Da siger den Ene: „Det var dog en grusom Ende, det tog med ham“. „Ja“, svarede den Anden, „men han havde dog moret sig“.

det ikke stort. Ja, kom det an paa Talemaader, kunde man jo sagtens indvinde en Del høitravende Betragtninger; men Livet er en Realitet, og i Realiteten hvad er saa Livet? »Et Pust i Sivet«, en mørk Gaade. Da der nu ikke kommer Noget ud af at sætte sig hen og gruble over en saadan Gaade, saa tager man Verden som den er, nyder saalænge man kan, og morer sig.

Naar saa Livet tynger, naar Udsigterne mørknes, naar den paa Lykken Stolende, efter Nydelser Higende rammes af Uheld og trykkes af Modgang, hvad Under da, at »Næringssorger«, »ulykkelig Kjærlighed«, »Familiesorger« o. desl., i et skæbnesvangert Øieblik kan overvælde den Uforberedte, jage Mørket op fra den hemmelighedsfulde Nat og drive ham til Fortvivlelse! Jo mere den Anskuelse, at Livet er til for Nydelsens Skyld, breder sig og fæster Rod i det menige Folk, desmindre tør vi undre os over, at Selvmord er saa hyppigt, vi maa snarere undre os over, at det ikke er endnu hyppigere.

Jo mere Nydelsesraseriet breder sig og antænder Masserne, desto mere voxer den *[702]* aandelige Umyndighed. Paa hvilket Umyndighedstrin den naive Selvforglemmelse kan holde Individerne fangne, er iøinefaldende, naar vi betragte den Indflydelse, som Aarstiderne udøve paa den for Liv og Død afgjørende Handling. Det gaaer med Selvmorderne som med Trækfuglene: det er ikke en til Frihed modnet Villie, men en dunkel Naturmagt, der bevæger dem til at tage bort. At det skeer i omvendt Orden, at Trækfuglene gjerne blive her om Sommeren og først drage bort, naar Vinteren nærmer sig, medens Selvmorderne i Reglen foretrække at overvintre i dette Liv og kun i større Mængde drage herfra om Sommeren, giver en svag Antydning af, at Mennesket er Aand. Det er nemlig en psykologisk Kjendsgjerning, at Sommeren er farligere for Aandens umyndige Børn end Vinteren. Den haarde Nødvendighed, den øieblikkelige Trang ægger Selvopholdelsesdriften, opfordrer til Anstrængelse og forjager Griller; hvorimod den mildere Aarstid, den smilende Natur med sine dulmende, bedaarende Indtryk, særlig frister den Ørkesløse til Sløvhed, Drømmerier og forvirrende Tanker.

For at afbryde Selvforglemmelsen og vække de Tankeløse, gjør Tilværelsen hvad den kan; som Regn vexler med Solskin, Vindstille med Storm, saaledes lader den Held omskiftes til Uheld, Medgang til Modgang, Glæde til Sorg; den kommer Mennesket imøde, taler igjennem Tilskikkelserne, og siger til den Forvirrede: gaa i Dig selv! De, som nu ved slige Paamindelser lade sig vække, faae forsaavidt en høiere Forestilling om Livets Alvor, som de erkjende, at det er Villie og Karakter, hvorpaa det kommer an. *[703]* Livet er en Skole for Karakteren. Paa dette Trin kan der udfoldes megen Dygtighed, og Udholdenhed, megen borgerlig og politisk Virksomhed. Her er Noget at leve

for; her er fornuftige Formaal. Et kraftigt Selv begynder at danne sig. Det er, som man seer, et første Tilløb til det Ethiske; Karakteren staaer, saa at sige, i Ethikens Forgaard, men dog, trods sin tilsyneladende Styrke og Holdning, paa svage Fødder, hvis Sindet ensidig er udadvendt, udelukkende optaget af Livet i det Udvortes. Det hele Spørgsmaal om Selvet i dybere Forstand bliver da, som S. Kierkegaard udtrykker det, »en Slags blind Dør« i Baggrunden af Menneskets Sjæl, indenfor den er der Ingenting. Individet »overtager, hvad han i sit Sprog kalder sit Selv, det vil sige, hvad Evner, hvad Talenter o. s. v., der kan være givet ham, alt dette overtager han, dog med Retningen udefter, mod, som det hedder, Livet, det virkelige, det virksomme Liv; han omgaaes meget forsigtigt den Smule Reflexion, han har i sig, han frygter det skal komme op igjen, Det i Baggrunden. Saa lykkes det ham lidt efter lidt at glemme det; i Aarenes Løb finder han det saa næsten latterligt, især naar han er i godt Selskab med andre duelige og virksomme Mænd, der have Sands og Dygtighed for det virkelige Liv. Charmant! Han er nu, som der staaer i Romanen, allerede i flere Aar lykkelig gift, en virksom og foretagende Mand, Fader og Borger, maaske endog en stor Mand; hjemme i hans Hus kalde Tjenestefolkene ham »Han Selv«[1] — og dog er der i denne »Han
[704] Selv«, naar Ethiken foretager sin Synsforretning, en bundløs Dunkelhed, et selvløst Mørke: det evige Lys mangler. Paa den mørke, selvløse Grund kan en selvisk fast Villie ikke destomindre reise en Karakterbygning, der i visse Maader ligner de ægyptiske Templer: Opgangen er storartet, Murværket imponerende, Søilehallerne prægtige, men det Allerhelligste er et lille mørkt Hul. Bærer nu en saadan Individualitet den ulykkelige Disposition i sig, saa behøves der kun et Slag af Skæbnen, en Krænkelse, han ikke kan taale, et Pengetab, han ikke kan bære, et overilet Skridt, der ikke kan gjøres om, en Legemssvaghed, han ikke vil finde sig i, og hvad har han nu at leve for? »Det stærke Selv er sin egen Herre; en Strikke om Halsen, en Kugle for Panden, et Spring i Søen, hvad er det saa mere?» Saa skeer det. Omgivelsen, der Intet aner, hører pludselig et uventet Budskab, og spørger overrasket: hvem skulde have tænkt det, at et saadant Liv skulde faae en saadan Ende?

Den ethiske Selvforsømmelse har sin dybere Grund i den religiøse. Vi have i foregaaende Afhandlinger søgt at paavise den principielle Sammenhæng mellem Religion og Ethik. Det er en bedaarende Indbildning, at den menneskelige Villie uden levende Indtryk af Guds Villie skulde kunne gjøre Ideen Fyldest.

Jo mere Idealitet, der er i et Menneske, desto lettere udsættes det for Aandsforvildelser, naar den religiøse Selvforstaaelse mangler. Det er i denne Henseende ret

[1] Sygdom. til Døden. S. 53—54.

Betegnende, at Heltinden i hint uhyggelige »Drama« allerede havde forvildet sig bort fra det Religiøse, før hun foer vild i Ideerne. Som ganske ung Pige havde Charlotte Willhoeft, under Indflydelse af en Lærer, som tilhørte Methodisternes Sekt, hengivet *[705]* sig til en fanatisk og mørk Fromhed; hun foragtede denne Verden, hun lod haant om dens virksomme Liv, og mere end een Gang foer i hendes Higen mod Gud Tanken om Selvmord gjennem hendes Hjerne. Denne glødende Attraa efter Døden, denne utaalmodige Higen mod et andet Liv, var imidlertid kun en Krise; hun vendte tilbage til Jorden og »bevarede fra sit Samliv med Gud kun en Kjærlighed til Alt, hvad der er guddommeligt blandt Menneskene«. Dette er da et talende Bevis for, at religiøse Stemningsfantasier uden Selverkjendelse, uden dybere Forstaaelse af Villieslivet og dets Opgaver, ere saa langt fra at opklare Selvets Væsen, at de vildsom krydsende Lysglimt tvertimod forstærke det aandelige Mørke.

Det er især løsagtige Forestillinger om Guds Naade, om Syndstilgivelsen og den evige Salighed, der forvirre de Svage. »Jeg farer nu«, skriver en Selvmorder (Folkebl. S. 74) »hisset til evig Hvile, hvor jeg, dersom jeg finder Guds Naade, efter at have bedt om Forladelse eller Tilgivelse, vil komme til at glæde og fryde mig hos et høiere altstyrende Væsen der, hvor ingen Synd og ingen Uret finder Sted… Jeg vil da skue ned fra det Høie til Eder Alle her paa Jorden«… Der er ingen Tvivl om, at denne noget blødagtige, men, som det synes, tillige meget barnlige Selvmorder virkelig har havt religiøse Stemninger; han har vist ogsaa, naar det kom derpaa an, »kunnet sine Skriftsteder«. Men Et er at kunne Skriftsteder, et Andet at indøve religiøse Livstanker. Det kommer, hvad Skriftstederne angaaer, ikke an paa Mængden, men paa Tilegnelsen. Et eneste Sted, — det findes i Pauli Brev til Romerne Kap. 14, V. 7-8 — er, naar det *[706]* opfattes i levende Tro og tilegnes i Aand og Sandhed, et tilforladeligt Skjold og sikkert Værn mod Fristelse til Selvmord.

Dersom en livlig Syslen med bibelske Forestillinger og »gudelige Betragtninger« var et paalideligt Mærke paa sand Religiøsitet, vilde det endda ikke være saa vanskeligt at gaae i Kamp mod Sindsformørkelsen og faae Selvmordernes Antal nogenledes indskrænket; men den religiøse Livsopgave er i allerstrengeste Forstand en Selvopgave[1)].

[1)] De, som i Anledning af de nyeste humane Rørelser i Abstraktionsmetafysiken muligvis antage, at her virkelig er Noget paa Færde, at Tidens Fylde er kommen, da Gud maa give Afkald paa at have en Villie, og at Mennesket, der naturligvis fra sin Side frivillig opgiver Sjælens Udødelighed, kun har, i uendelig Resignation, at forsone sig selv med det Abstrakte, ville, før de altfor troskyldig fordybe sig i den fra Spinoza, Strauss og Feuerbach hentede, ved gjentagen Opvarmning fortyndede og forsaavidt prisbillige Kraftsuppe, — for en Forsigtigheds Skyld — gjøre vel i at tage Spørgsmaalet om Selvets Evighed for sig endnu engang, og f. Ex. undersøge om Kritiken, der ellers saa drivende gjendriver Alt, virkelig har „gjendrevet“, hvad S. Kierkegaard i sit Skrift „Sygdommen til Døden“ har oplyst om det

De, der ikke vide hvad Selvet er, vide heller ikke hvad Tro er. At blive opmærksom paa Selvet, dets dunkle Anelser, dets hemmelige Kvaler, dets Sygdomskriser og Helbredelse, er Opgaven. Men dette er ogsaa den vanskeligste af alle Opgaver; thi der er Intet i Verden, som det naturlige Menneske, just paa Grund af det Selviske, hellere undflyer, end netop sit eget Selv.

R. *Nielsen.*

syge Selv.